

УДК: 614.253.83:369.006.44

**ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ПАЦІЄНТІВ, ТА МОЖЛИВІ ШЛЯХИ
ВДОСКОНАЛЕННЯ ДАНОГО МЕХАНІЗМУ**

М.П. Шаркань (Юридична компанія «*Varantum*», м. Дніпропетроіськ)

В.В. Чемирисов (ДЗ «Дніпропетровська медична академія МОЗ України»)

Вступ. Людина, її життя і здоров'я перш за все проголошуються Конституцією України, як найвища соціальна цінність. Тим самим, покладаючи обов'язок на державу гарантування та забезпечення механізму охорони та захисту здоров'я своїх громадян. Перш за все, це полягає в розробці державою необхідних нормативно-правових документів, для здійснення контролю та нагляду в галузі охорони здоров'я. Важливо наголосити, що законодавство України у сфері захисту прав пацієнтів знаходиться на етапі формування, що у свою чергу викликало актуальність даного дослідження, яке буде спрямоване на систематизацію і вдосконалення правозахисного механізму захисту прав пацієнтів в Україні. Даному питанню присвячені роботи таких авторів-фахівців, як В.О Галай, В.Б. Філатов, І.А. Петрова та інші, які визначають основними законодавче та етичне забезпечення прав пацієнта і виділяють позасудовий та судовий захист порушених прав.

Мета дослідження: Зупинитися більш детально на механізмі захисту прав пацієнта та провести комплексне дослідження вітчизняного та іноземного законодавства в даній галузі, з метою вдосконалення існуючого механізму захисту прав пацієнта.

Методи дослідження. Для одержання достовірних і обґрунтованих наукових результатів застосовувалась система філософсько-світоглядних та загально-наукових методів, таких як метод аналізу, порівняльний метод та метод синтезу.

Об'єктом даного дослідження виступає механізм захисту прав пацієнтів, аналізуючи який можна виділити основні складові захисту:

1. Нормативне закріплення прав пацієнтів в українському законодавстві, їх класифікація;
2. Способи захисту прав пацієнтів: а) адміністративний; б) судовий; в) альтернативний (позаінстанційний) [8].

Визначення та нормативне закріплення прав пацієнтів дає можливість їх реалізації за допомогою передбачених законодавством способів захисту порушених прав. Такими способами насамперед є звернення пацієнтів до державних органів системи охорони здоров'я, до суду та звернення до недержавних органів і організацій з метою отримати допомогу у захисті та відновленні своїх порушених прав.

Право на оскарження дій посадових осіб державних та громадських органів, надане громадянам Конституцією України, регулюється Законом України «Про звернення громадян». Цей Закон забезпечує громадянам України можливості для відстоювання своїх прав і законних інтересів та відновлення їх у разі порушення. Статтею 3 Закону «Про звернення громадян» визначаються види звернень громадян, а саме: пропозиція (зауваження), заява (клопотання), скарга [3]. Необхідно також зазначити, що окрім розглянутих вище видів звернень громадян – пропозиції, заяви та скарги, існує ще один вид звернення, передбачений Законом України «Про інформацію». Мова йде про передбачений статтею 32 цього Закону «інформаційний запит щодо доступу до офіційних документів» та «запит щодо надання письмової або усної інформації» [4].

Право оскаржувати до органів вищого рівня відмову і відстрочку задоволення запитів щодо доступу до офіційних документів, надання письмової інформації; оскаржувати протиправні діяння, вчинені державними органами, органами місцевого і регіонального

самоврядування та їх посадовими особами, а також політичними партіями, іншими об'єднаннями громадян, засобами масової інформації, державними організаціями, які є юридичними особами, та окремими громадянами, передбачено відповідно статтями 35 та 48 Закону України «Про інформацію».

Право оскарження неправомірних рішень і дій (бездіяльності) працівників, закладів та органів охорони здоров'я закріплено у пункті «ї» статті 6 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я». Структуру органів охорони здоров'я, до яких можна звернутися зі скаргою на рішення, дії (бездіяльність) посадових осіб складають:

1. Адміністрації відповідних лікувальних закладів;
2. Районні відділи та обласні управління охорони здоров'я при місцевих державних адміністраціях;
3. Міністерство охорони здоров'я України [7].

Система оскарження до адміністрації відповідних лікувальних закладів перш за все передбачає, подачу листа-скарги у зв'язку з незадоволенням вимог пацієнта – оскарження до органу вищого рівня. Скарга, перш за все, покладає на адресата певні обов'язки, встановлені законом та передбачає дотримання відповідної законодавчо – визначеної процедури. Щоб сама процедура оскарження була більш ефективною, необхідно знати не тільки процедуру оскарження, передбачену Законами України «Про звернення громадян» і «Про інформацію», а також відповідні нормативні акти, які передбачають порядок діяльності, повноваження та обов'язки посадових осіб, закладів і органів у сфері охорони здоров'я. Це можуть бути відомчі положення, інструкції, накази тощо. Такі знання нададуть можливість правильно визначити орган чи заклад, до якого необхідно направити скаргу, чітко сформулювати ті питання, які просить вирішити оскаржувач та зробити посилання на нормативно-правові акти чинного законодавства [5]. Даний вид захисту передбачає оскарження дій

посадових осіб держаних органів – від органів нижчого рівня до вищого. Але, як свідчить практика, беручи до уваги недостатню обізнаність пацієнтів, оскарження дій посадових осіб органів відбувається від органів вищого рівня до нижчого. Що, у свою чергу, не дає можливості громадянину результативно відстояти та захистити своє порушене право.

Якщо брати до уваги практику, інших держав, стосовно адміністративного способу захисту порушеного права, наприклад, Республіка Македонія, то там існує досить широкий перелік органів до яких є можливість звернутися. Їх законодавство передбачає звернення до:

1. Директора закладу охорони здоров'я безпосередньо;
2. Офісу консультанта по захисту прав пацієнтів в закладі охорони здоров'я.
Цей офіс знаходиться безпосередньо у лікарні, але (згідно їхнього законодавства) консультант не може бути найнятим співробітником цього закладу охорони здоров'я; він являє собою, одного з співробітників Міністерства охорони здоров'я. Це дозволяє мінімізувати вплив співробітників на консультанта по захисту прав пацієнтів;
3. Комісії щодо сприяння правам пацієнтів в місті;
4. Управління з експертної допомоги застрахованим пацієнтам в реалізації і захисту їх прав на медичне страхування в кожному регіональному відділенні Фонду медичного страхування Македонії. Щоб обрати даний вид захисту особа повинна бути застрахована;
5. Міністерства охорони здоров'я Республіки Македонії;
6. Омбудсмена і регіонального відділення омбудсмена. Але треба зазначити, що даний вид захисту можливий, якщо порушені права більшості громадян, а не однієї особи [9].

На жаль, в Україні процедура адміністративного оскарження має свої недоліки. Адміністративна скарга, зазвичай, розглядається в межах одного відомства, нерідко працівниками, які не мають достатньої правової

підготовки та яким доводиться оцінювати професійні здібності своїх колег, що призводить до незадоволення скарги та не притягнення посадової особи до відповідальності. Тому в даному випадку доцільно було б створити спеціальний орган при Міністерстві охорони здоров'я, в який би входили представники медичної галузі, фахові юристи та представники громадських організацій, для об'єктивного розгляду випадків порушення прав пацієнтів поза судом.

Права та свободи громадян захищаються судом. Дана норма закріплена Конституцією, а також ЗУ «Основи законодавства України про охорону здоров'я» та передбачає судовий захист права на охорону здоров'я [6,7]. Для вирішення конфлікту пацієнт може звернутися до суду як у випадку незгоди з результатами адміністративного оскарження, так і безпосередньо за фактом порушеного права. Законодавством передбачені наступні способи судового захисту прав пацієнта:

1. Звернення до суду щодо оскарження рішень (нормативно-правових актів чи правових актів індивідуальної дії), дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень (адміністративне судочинство);
2. Звернення до суду з позовом про захист порушених, оспорюваних прав та інтересів, відшкодування матеріальної і моральної шкоди внаслідок порушення прав пацієнта (цивільне судочинство);
3. Порушення кримінальної справи проти особи, яка своїми діями (бездіяльністю) призвела до скоїння злочину проти життя та здоров'я пацієнта і притягнення винної особи до кримінальної відповідальності (кримінальне судочинство) [5].

Як свідчить практика, звернення до суду в порядку адміністративного судочинства, має незначний характер. Що, у свою чергу, перш за все пов'язано з недостатньою обізнаністю пацієнтів щодо своїх прав та недостатньою поінформованістю в питаннях їх захисту. Що

стосується кримінального судочинства, справ які пов'язані з завданням шкоди пацієнту, що потягла за собою важкі наслідки для здоров'я або взагалі позбавлення життя, то дана категорія справ розглядається за участю представників державного механізму захисту – прокуратури. Але тут треба брати до уваги те, що, українська судова система не передбачає спеціалізацію суддів, щодо розгляду медичних справ. Що, у свою чергу, не може дати об'єктивну оцінку завданій шкоді, у зв'язку зі специфічністю даної категорії справ, недостатньою обізнаністю судій у медичних питаннях та нестачею практики по даній категорії справ. В подальшому в Україні доцільно було б створити окрему спеціалізацію суддів з розгляду саме справ медичного характеру, та державний комітет фахових юристів з дослідження, аналізу української та іноземної практики з розгляду медичних питань. Також, досить не досконало, розробленим залишається питання відшкодування моральної шкоди, завданої життю та здоров'ю пацієнта. На практиці виникає багато проблем з правильним визначенням суми позову, через відсутність конкретних процедур обрахування такої суми; доказів, які мали б слугувати обґрунтуванням для визначення суми позову. Створення державного комітету фахових юристів з розгляду та аналізу української, іноземної практики медичних питань, процедури доказування та рекомендацій щодо визначення сум відшкодування, сприяло би вирішенню даної проблеми.

Альтернативний (позаінстанційний) спосіб захисту, на нашу думку, передбачає можливість звернення особи до недержавних організацій або Третейського суду. Звернення до Третейського суду можливе у разі порушення майнових або не майнових прав, які виникають виключно з цивільних або господарських правовідносин. Важливе місце в даному способі захисту відіграють Громадські або Благодійні організації, засновані волонтерами або державою. Порядок створення і діяльність

громадських та благодійних організацій визначається Законами України «Про громадські об'єднання» та «Про благодійну діяльність та благодійні організації» [1, 2]. Основними формами захисту даних організацій є: допомога грошима; допомога в складанні процесуальних документів, для осіб, котрі в силу обмежених фінансових можливостей не можуть оплатити самостійно послуги приватних юристів, зазвичай, дані організації в своєму штабі мають фахових осіб або залучають приватних юристів на добровільній основі; проведення переговорів з представниками лікувальних закладів та залучення громадськості до проблем захисту, що у свою чергу має позитивний вплив на об'єктивність розгляду справи та ін.

Висновки. Підводячи підсумок, можна наголосити, вище зазначені способи захисту потребують вдосконалення та подальшого дослідження. Для об'єктивного розгляду медичних питань, беручи до уваги, що, українська судова система не передбачає спеціалізацію суддів з розгляду медичних справ, доцільно було б створити окрему спеціалізацію суддів по даній категорії справ, саме медичного характеру та державний комітет фахових юристів з розгляду і аналізу української та іноземної медичної практики. Вони будуть займатися дослідженням іноземної, систематизацією національної практики з розгляду медичних справ, процедури доказування та розробки рекомендацій стосовно відшкодування моральної шкоди, завданої життю та здоров'ю пацієнта, що на сьогоднішній день, на практиці, викликає багато суперечностей, саме з правильним визначенням суми шкоди, механізмами об'єктивної оцінки, через відсутність конкретних процедур обрахування такої суми, доказів, які мали б бути обґрунтуванням для визначення суми позову.

Список літератури.

1. Закон України Про благодійну діяльність та благодійні організації [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show>.

2. Закон України Про громадські об'єднання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>.
3. Закон України Про звернення громадян [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/393/96-вр>.
4. Закон України Про інформацію [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.
5. Захист прав пацієнтів у правозахисному механізмі України //Медичне право України: проблеми становлення та розвитку. Матеріали I Всеукр. наук.-практ. конференції 19-20.04.2007, м. Львів. – С.67-72.
6. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
7. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19 листопада 1992 року № 2801-ХІІ //Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 4. – ст. 19.
8. Сенюта І. Я. Адміністративно-правовий захист прав пацієнтів в Україні //Адміністративне право і процес: шляхи вдосконалення законодавства і практики: Зб. матер. наук. -практ. конф.(м. Київ, 22 грудня 2006 р.) /Ред. кол.: О. М. Джужа, В. М. Дзюба, С. Г. Стеценко та ін. – К.: Київський нац. ун-т внутр. справ, 2006. – С.225-229.
9. Human Rights in Patient Care [Electronic resource]. – Available from: <http://cop.health-rights.org/trainings/123/Patient---friendly-guide-on-the-protection-of-patients-rights-English>.

РЕЗЮМЕ.

У даній статті розглядається механізм захисту прав пацієнта, проводиться комплексне дослідження вітчизняного та іноземного законодавства в даній галузі, з метою вдосконалення існуючого механізму захисту прав пацієнта. Аналіз нормативного закріплення механізму захисту дає можливість зрозуміти переваги та недоліки існуючого

механізму, його реалізації за допомогою передбачених законодавством способів захисту порушених прав. Наводяться можливі шляхи вирішення проблем адміністративного оскарження порушено права пацієнта поза судом, шляхом запровадження діючого спеціального органу при Міністерстві охорони здоров'я, в який би входили представники медичної галузі, фахові юристи та представники громадських організацій, для об'єктивного розгляду випадків порушення прав пацієнтів поза судом. Також, на підставі розгляду інших існуючих способів захисту, наводяться шляхи вдосконалення цих способів захисту порушених прав.

Ключові слова: захист прав пацієнтів, нормативне закріплення прав пацієнтів, адміністративний спосіб захисту, незадоволення скарги, права та свободи громадян, державний комітет фахових юристів з медичних питань.

РЕЗЮМЕ.

В данной статье рассматривается механизм защиты прав пациента и проводится комплексное исследование национального и иностранного законодательства в данной области, в целях усовершенствования существующего механизма защиты прав пациента. Анализ нормативного закрепления механизма защиты дает возможность понять преимущества и недостатки существующего механизма, его реализации с помощью предусмотренных законодательством способов защиты нарушенных прав пациентов. Приводятся возможные пути решения проблем административного обжалования нарушенных прав пациента вне суда, путем введения действующего специального органа при Министерстве здравоохранения, в который бы входили представители медицинской отрасли, профессиональные юристы и представители общественных организаций, для объективного рассмотрения случаев нарушения прав пациентов вне суда. Также, на основании рассмотрения других

существующих способов защиты, приводятся пути усовершенствования данных способов защиты нарушенных прав.

Ключевые слова: защита прав пациентов, нормативное закрепление прав пациентов, административный способ защиты, неудовлетворения жалобы, права и свободы граждан, государственный комитет специализированных юристов по медицинским вопросам

RESUME.

In this article is being considered the mechanism of protection patients' rights and is being conducted complex research national and foreign legislation in given area, with the goal of improving existing mechanisms of protection patients' rights. An analysis of existing mechanisms of protection patients' rights gives possibility to understand advantages and lacks of existing mechanism and its realization with an assistance envisaged by legislation ways of protection patients' rights. In this article is being advised possible ways of the decision an administrative appealing violated patients' rights outside of court, by the way of entering special body under the Ministry of Health Care, in which can be entered representatives of medical area, lawyers and representatives of public organizations for the equitable consideration cases of violation patients' rights outside of court.

Keywords: protection of patients' rights, Constitution of Ukraine, legal fixing patients' rights, administrative way of protection patients' rights, unsatisfaction of the complaint, rights and freedoms of citizens, Public Committee of specialized lawyers on medical cases.

An objective of represented research mechanism of the defense patients' rights, analyzing which, we can highlight main pieces of protection: 1. Legal fixing patients' rights in Ukrainian legislation and its classification; 2. The ways of defense patients' rights: a) administrative; b) judicial; c) alternative.[8] The determination and legal fixing patients' rights gives possibility its realization

with envisaged by legislation ways of protection violated patients' rights. There are such ways: appealing patients to the state bodies of health care system, to the court and appeal to the not public organizations with the goal to get the assistance in the protection and recovery violated rights. Administrative way of protection includes appeal against the public officials actions – with the lower bodies to highest. But if we will take in account practice, this way doesn't work enough, by the reason of confusing people and wrong appealing to the lower bodies, instead of highest public bodies. And also sometimes the administrative complaint is considering in the frame of one department by people who don't have enough legal skills to consider it and which should appreciate the professional skills of its colleagues, that is the reason unsatisfaction of the complaint. Therefore, in this case would be pertinent to create special body at Ministry health care in which could be enter the representatives medical area, lawyers and representatives of public organizations, for the more clear consideration cases of violation, outside of court. Rights and freedoms of citizens are protected by court, this rule is fastened in Constitution and Law of Ukraine Bases legislation of Ukraine about health protection, that envisages the court protection patients' rights and security of health. In case of the violation patient can appeal to the court, in administrative proceedings, but practice proves appealing to the court, in administrative proceedings have minor character, it is tied with shortage of legal knowledge. What concerns the criminal proceeding, cases bound with harm to the patients, that became the reason of the death of patients, that category of cases is considering with participation prosecutor. But we can say Ukrainian judicial system, doesn't has specialization of the judges on medical affairs. It will be useful in future to create specialization of judges on medical cases and also state Committee of lawyers, which would be explore and analyze Ukrainian and foreign practice in medical issues, for the improving our judicial system. Also not enough

developed is remaining issue of satisfaction moral damages, by the reason of harm to the life and health to the patient, that in practice calls many controversies in the determination the amount of claim, due to absence special procedures of counting such amount. The creation of the Public Committee of specialized lawyers on medical cases, procedures of proving and recommendations that concerns determination an amount of satisfaction, could be promote to the decision above mentioned problem. Alternative way or in other words, way outside of court, on our opinion envisages the possibility of the person appeal to the public organizations for the help to protect violated right, it helps to engage society in the consideration cases, by that promotes more honest consideration of violated rights the patients'. Also based on the consideration other existing ways of protection, improvement ways are given.

АНКЕТА УЧАСТИКА

науково-практичної конференції з міжнародною участю «Проблеми, досягнення та перспективи розвитку медико-біологічних і спортивних наук» (Херсон - Миколаїв, 21-23 грудня 2015 р.)

Фамилия, Имя , Отчество	Шаркань Маргарита Петровна
Место работы	Юридическая компания «Varantum»
Должность	Юрист/учредитель
Ученная степень	Магистр права
Ученное звание	–
Секция Конференции	2 Медицинские науки
Адрес для переписки	49027, г. Днепропетровск, ул.Дмитрия Донского 4/4
Контактные телефоны	0931490225
E-mail	margo_16_08_91@mail.ru

АНКЕТА УЧАСТИКА

науково-практичної конференції з міжнародною участю «Проблеми, досягнення та перспективи розвитку медико-біологічних і спортивних наук» (Херсон - Миколаїв, 21-23 грудня 2015 р.)

Прізвище, ім'я, по батькові	Чемирисов Володимир Васильович
Місце роботи	ДЗ «Дніпропетровська медична академія»
Посада	асистент
Науковий ступінь	к.мед.н.
Вчене звання	–
Секція конференції	2 Медичні науки
Адреса для переписки	49005 м. Дніпропетровськ, пл. Жовтнева, 14. Обл.центр МСЕ, каф. «МСЕ і реабілітації»
Контактні телефони	095-611-10-20
E - mail	Vladimir@zebra.com.ua